

Keniýadaky weýrançylygy gözüň bilen gördüm

Category: Kitapcy, Publisistika, Sözler

написано kitapcy | 25 января, 2025

Keniýadaky weýrançylygy gözüň bilen gördüm KENIÝADAKY WEÝRANÇYLYGY GÖZÜM BILEN GÖRDÜM

Cop27: Suw almaga barýan iki gyzy, zorlanmakdan gorkýan gelin-gyzlary we olaryň gyz çagajyklaryny pikir edenimde hemme zadyň birdenkä düýpgöter üýtgändigine ynanyp bilemok.

Suw ýetmezçiliginiň artmagy bilen aýal-gyzlar jemgyýetçilik jynsyýetine esaslanýan kemsitmelere garşy hasam garawsyz ýagdaýda galýar (Reuters)

Alty ýaşyndan ýaňy geçen iki gyz çagajygyň hapa suwly howuzdan suw alyp gelýändigini görýärim. Agzyny pürepür edip dolduranda, özleriniň agyrlygy bilen deňeçerräk agyrlykdaky 20 litrlik bidony göterip gelýärler. Bidony bir kilometrdenem uzak aralyga itenek-çomanak bolup, ölüp galan porsy haýwan maslyklary (ölmezlik üçin ne ot, ne-de suw tapyp bilen sygyrlaryň jesetleri) bilen doly ýollarda ýöräp, öýe getirýärler.

Keniýanyň demirgazygyndaky Isiolo raýonyny aýlanyp gördüm. Emma şeýle ýagdaý Afrikadaky örän köp sanly jemgyýete mahsus any hakykat.

Demirgazyk Keniýa edil häzir eýmendiriji we uzak wagtlaýyn gurakçylygy başdan geçirýär. Eýýäm iki ýyldan gowrak wagt bäri

asmandan damja damanok. Öýde oturanlar haywan ölümleri zerarly sermisal halda. Baryp gören bir mülkümde gurakçylykdan öň 50 sygyrdan we 30 geçiden ybarat mal sürüsi bardy. Häzir bary-yogy iki sygyrlary bilen bir geçisi galypdyr.

Bu pastoral jemgyýetler iýip-içmek, çagalaryny mekdebe gatnatmak hem-de seýrek we gymmatbahaly elýetmez haryda öwrülen suwy satyn alyp bilmek üçin eklenç çeşmesi hökmünde diňe mallaryna bil baglaýar.

Aýal-gyzlaryň we çagalaryň klimat üýtgeşmesiniň täsirlerine garşy, aýratynam goragsyz galan Isiolo raýonyndaky ýagdaýy munuň nämäni aňladýandygyny görkezýän iniňi üýşendiriji mysalydyr.

Aýal-gyzlar diňe suw getirmek üçin adatdan daşary aralyklary pyýada ýöräp geçmeli bolýarlar. Suw çeşmeleriniň köpüsi doly gurap gitdi. Galan-gaçan guýulardanam suw almak howply. Guýular çuň we düýbi batga. Topragy öz ýerinde saklap biljek janly ösümlükler galmandyr. Şeýle guýularyň biriniň içine diriligine gapgarylan ýaş ýigidiň sesini eşitdik, görgüli suw çekip durka, guýy opurylan eken.

Suw ýetmezçiliginiň artmagy bilen aýal-gyzlar jemgyýetçilik jynsyýetine esaslanýan kemsitmelere garşy hasam garawsyz ýagdaýda galýar. Keniýanyň günbatar etraplaryndaky öý hojalykçy aýallar maňa gurakçylyk döwürleriniň hojalyklarynda çaknyşyklara sebäp bolýandygyny, çünki arassalaýyş işi we kir ýuwmak üçin ýa-da ýuwunmak üçin suw tapmaýandyklaryny gürrüň berdiler.

Zorlama wakalarynyň çakdanaşa köpelmegi bilen bie hatarda käbirlerjniň indi dyknyşykly nobatlardan gaça durmak üçin gije ýarymdan soň suw alyp gelmäge gyzlary bilen bile gidýändigini bilmegiň özi depe saçyňy düýrükdirýär.

Ýetde-gütdelek bar ýeri gursap alypdyr, çagalar günüň dowamynda zordan bir gezek iýip-içip bilýär. Isiolo raýonynda suw we azyk ýetmezçiligi şeýle bir derejä ýetipdir welin, mekdeplerdäki naharlama režimleri-de togtadylypdyr. Klimat üýtgeşmesi bu jemgyýetleriň uýgunlaşma çygryndan çykdy. Biz awtoulagymyzy sürüp, etrabyň içi bilen baryarkak, paty-putusyny alyp baryan adamlara duş geldik. Olar gurakçylyk

zerarly juldан çykypdyrlar, jaýlary ýaşap bilmez derejede çagşapdyr. Iň soňky çykalga – göçmek.

Gurakçylygyň ykdysadyýete täsiri ýiti boldy. Çarwa çopanlar oturymly bazarlardan gidip, hasam daşlaşmaga mejbur bolýar we bulam haýsydyr bir düşewünt edinmeklerini kynlaşdyrýar. Yzda galan mallary deger-degmez bahasyna satylýar. Süýt-gatyk önümleri gurakçylykdan öňki bahasyndan iki esse gymmada geçýär. Artýan inflýasiýa ýaramaz ýagdaýy has-da ýaramazlaşdyrýar.

Diwersifikasiýalaşdyrmagyň ýollary dürli-dürli. Daýhanlar suwly ýerlerde ekin ekmekde kynçylyk çeyär. Beýleki potensial eklenc çeşmeleriniň köpüsi durnukly klimata bagly. Klimat üýtgeşmesi adamzat tragediýasydyr we ylalaşyp bolmajak adalatsyzlykdyr. Afrika ýurtlary klimat üýtgeşmesine sebäp bolma meselesinde iň az jogapkärçiligi çekýänem bolsa, krizisiň yetiren täsirlerine garşy iň garawsyz galanlaryň arasynda. Biziň materigimiz ululygy we ilatynyň köplügi bilenem dünýäde ikinji ýerde durýar, emma taryhy emissiýanyň diňe 0,5%-den, häzirki global emissiýalardan bolsa 4%-denem azyna jogapkär.

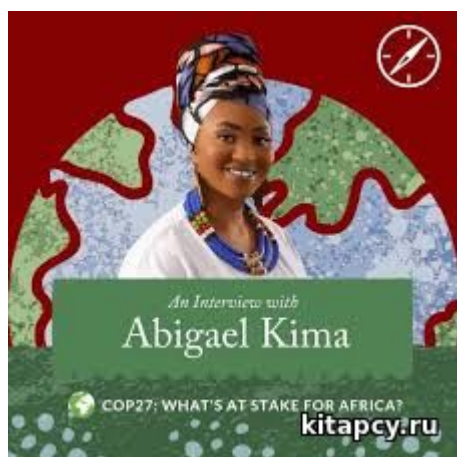
Şu hepde Müsüriň Şarm El-Şeýh şäherinde Cop27-niň klimat üýtgeşmesiniň meselelerine bagyşlap geçirýän halkara konferensiýasy bar. Afrikaly syýasatçylar we raýat jemgyýeti klimat adalaty üçin birmeňzeş ýagdaýda çagyryş edýär. Munuň özi krizise sebäp bolan baý ýurtlaryň beren sözlerinde durmalarynyň we arassa ekologiýa geçmegimiz üçin gerekli pul serişdelerini üpjün etmekleriniň gerekdigini aňladýar.

Munuň ýene bir manysy-da, döwlet ýolbaşçylarynyň klimat täsirleriniň indi örän köp jemgyýetiň uýgunlaşma çygryndan çykandygyny doly çykandygyny boýun almagy we ýitgilerdir ýeten zyýanlara ýörite maliýe mehanizmini gurup, hakyky raýdaşlygyň nusgasyny görkezmegidir.

Klimat üýtgeşmesi boýunça möhüm gepleşikler köp wagt bári ýapyk gapylaryň aňyrsynda we elita syýasatyň koridorlarynda alnyp barylýar hem-de şol ýerdäki örän az adam öň hatarlarda ýer alan jemgyýetleriň başdan geçirýän reallygyna düşünýär. Ýolbaşçylaryň köpüsi we şeýle gepleşiklere gatnaşýanlar meniň

gözüm bilen weýrançylyklaryma şaýat bolmadylar. Klimat üýtgeşmeleri boýunça gepleşikler tapgyrynda öwrülişigiň wagty gelip ýetdi. Bu ugurlary elýeterli etmeli. Adamlary, aýratynam ýykgynçylyklardan iň köp zyýan çekenleri kabul edýän kararlarymyzyň merkezine oturtmaly bolarys.

Çagakam özümiň asuda durmuşda howpsuz ýaşaýandygymy duýýardym. Suw almaga baryňan iki gyzy, zorlanmakdan gorkýan gelin-gyzlary we olaryň gyz çagajyklaryny pikir edenimde hemme zadyň birdenkä düýpgöter üýtgändigine ynanyp bilemok. Cop27-niň olara-da bir zatlar edip bermegi üçin dileg edýärim. Afrikaly çagajyklaryň özlerini täzeden asuda durmuşda howpsuz duýjak günlerini hyýalynda janlandyrýaryn.

Abigael KIMA,
«Hali Hewa Podcast»-yň keniýaly alyp baryjysy we prodýuseri.
09.11.2022 ý. Publisistika